

L'EXPOSICIÓ D'HOMENATGE A ANTONI GELABERT I CASAS I EL XILOFÒRUM D'ALTAFULLA

Maria Porter i Moix

Els dies anteriors a la Festa Major de Sant Martí en el marc del Fòrum i organitzada pel Centre d'Estudis d'Altafulla, tingué lloc una exposició en homenatge a l'artista i amic l'Antoni Gelabert i Casas en la seva faceta de gravador, dinamitzador cultural i pedagog, a Altafulla. Aquesta exposició, en certa manera és una ampliació de la que poc temps abans havia organitzat l'*Associació d'Exlibristes* al *Centre d'Interpretació* de la vila en homenatge al mateix Gelabert i que només va romandre oberta un dia. De l'exposició de Gelabert i el Xilofòrum se'n va fer una petita guia de mà que avui, una mica ampliada, així trobareu en aquest escrit els textos explicatius que inicien i acompanyen els tres grans blocs, més un reportatge fotogràfic.

El primer bloc és una introducció a l'art del gravat, remarcant l'especialitat dels gravats sobre fusta. Porta el títol **Boixos**, i Consta d'un text, un plafó amb mostra de gravat més eines i fustes sense treballar, que es repeteixen en la primera vitrina, on a més dels materials descrits, hi ha proves d'estat i dibuixos-projecte dels gravats així com també fustes sense tallar.

El segon bloc és dedicat a la persona d'Antoni Gelabert. El text introductori és una petita biografia de l'artista i de la seva relació amb Altafulla i ocupa els plafons 3 a 6. El primer dedicat a festes familiars, al peu hi ha el recordatori de la seva missa de difunt. Els altres cinc plafons són dedicats a la seva obra: nades, festes familiars, efemèrides, vària i encarrecs i festivals de la Nova Cançó.

Finalment, el tercer bloc és dedicat a l'obra dels componenets del Xilofòrum, exposada en els plafons 7 a 13, gairebé tot són nades, des de l'inici del grup fins que poc a poc es va anar dissolent, però hi ha també gravats dedicats a esdeveniments o destinats a propagandes diverses.

En les pàgines següents reproduïm la **Guia de mà**, a la fi dels textos publiquem un reportatge fotogràfic de l'exposició, fet per Josep M. Recasens.

ANTONI GELABERT I CASAS

I

ALTAFULLA

Exposició del 10 al 14 de novembre de 2010

Guia

Centre d'Estudis d'Altafulla

Altafulla 2010

L'exposició que presentem vol ser un record i un homenatge a unes persones ben concretes que, en els anys difícils, van mantenir una acció cultural en un lloc distant de les grans corrents artístiques. El grup del Xilofòrum capitanejat per Antoni Gelabert va saber mantenir durant un període difícil del nostre país un nivell, si voleu no de primera fila, però prou digne per enllaçar amb temps millors.

Han col·laborat deixant materials i ens han explicat els seus records: Pepita Farreras, Salvador Gatell, Mariona Gelabert, Maria Rosa Masats, Joan Patricio, Rosaura Prat, Victor Simó, Joan Vives i Rosalia Vives.

Ha escanejat els originals: Rafael Pellicé

Maria Noguera i Pepita Farreras han ordenat la disposició dels plafons
Maria Porter ha fet la selecció dels materials i ha escrit els textos.

Els originals s'han distribuït en tres blocs

I El Gravat: plafons 1 i 2, vitrina 1

II Antoni Gelabert: plafons 3 a 6 i vitrina 2

III El Xilofòrum: plafons 7 a 13

I EL GRAVAT

Des de temps reculats hom es trobà amb la necessitat d'obtenir còpies d'imatges, el camí va ser el gravat, així podem dir que el gravat és *l'art de reproduir imatges d'una manera manual*, art que en l'actualitat només s'utilitza com a obra artística perquè existeixen molts altres sistemes de reproducció emprant mitjans mecànics, com la fotografia i els sistemes informàtics.

Entre el gravat pròpiament dit i els sistemes mecànics de reproducció hi ha la LITOGRAFIA, que en certa manera participa dels dos procediments. Originalment consisteix en dibuixar amb un llapis gras sobre una pedra i utilitzar la planxa, un cop preparada, per a imprimir. La planxa pot ser dibuixada directament per l'autor o bé obtinguda per mitjans mecànics.

El gravat consisteix en fer unes incisions i buidats de la planxa, com si fos un baix relleu, les parts sobresortints són les que, un cop entintades, ens donaran la imatge mentre que els buits restaran en blanc. Segons el material de la planxa: fusta, metall, linòleum... prenen noms diferents, així els gravats sobre fusta s'anomenen: BOIXOS (de fusta) i també XILOGRAFIES (de *xilos*, fusta en llengua grega). Un derivat de la xilografia és el LINÒLEUM, nom que té com a planxa material d'aquest. Els gravats sobre planxes de metall s'anomenen de diverses maneres segons quin sigui el metall se solen anomenar també CALCOGRAFIES, del grec *calcos* = coure, tot i que també s'anomenen així, per extensió, els gravats sobre suports metàl·lics diferents. Les tècniques emprades també donen nom als gravats, la més coneguda és l'AIGUAFORT. Els gravats en color s'obtenen fent una planxa per a cadascun.

LA XILOGRAFIA

És el procediment més antic, només calen un bloc de fusta ben allisada, com més dura millor, i unes eines prou tallants, punxons, gúbies, cisells, etc. per buidar les parts del dibuix que, en el paper han de ser blanques. Com en els altres gravats caldrà també entintar la planxa i imprimir-la fent pressió, que normalment es fa amb una petita premsa manual o amb un tòrcul. La planxa de fusta tallada en secció, s'anomena a *la testa*, si en segueix les betes, s'anomena *a fil*. Segons com sigui el perfil tallant de l'eina els solcs en la fusta donaran un dibuix diferent: línies, buidats, teixits etc.

El gravador pot plasmar la imatge en positiu, les línies impreses que reproduïen el dibuix són les parts sobresortints que han quedat després de buidar la fusta sobrerà, però també pot fer una imatge en negatiu, buidant les parts de fusta de les línies del dibuix i imprimint la resta. En alguns casos s'utilitzen els dos mètodes per donar més intensitat al gravat.

Les xilografies en color s'obtenen amb planxes diferents per a cada color, com amb els altres gravats, però és molt habitual acolorir-les a mà, a *l'aquarel·la* o a *la trepa*. Aquest darrer procediment consisteix en fer uns patrons de la mida del dibuix que s'han foradat en els llocs que es volen pintar.

II ANTONI GELABERT I CASAS

La vinculació dels Gelabert amb Altafulla ve de lluny, de quan l'avi Gelabert va construir la casa de la platja en la dècada de 1920 a 1930. Les estades de la família s'han continuat i encara avui els néts hi passen temporada, mentre que la Mariona, filla d'en Jordi germà del nostre Antoni hi viu tot l'any.

La formació artística de l'Antoni s'inicia al costat del pare, Antoni Gelabert i Alart, d'ascendència menorquina, pintor, litògraf i pedagog, era professor a l'escola dels jesuïtes de Sarrià i director de l'escola "Les Arts". Mort el pare, quan Antoni només tenia divuit anys, li cal treballar, els matins ho fa a l'Escola especial de Vila Joana, més tard esdevé professor de l'Escola de sordmuts de l'Ajuntament de Barcelona, mentre cursa la carrera de Dret. La passió per la pedagogia heretada del seu pare fa que intenti donar veu als seus deixebles muts a través del dibuix i de la pintura, dotant-los d'un instrument per a expressar pensaments, emocions i sentiments. L'experiència obtinguda i la voluntat de distreure els infants de la platja el va impulsar a fer-los classes de dibuix i de gravat; ben aviat s'hi ajuntaren alguns dels joves inquiets que voluntàriament treballaven a Els Munts i a la Parròquia.

En el programa de mà de l'exposició de 1969 hi ha un extens escrit manifestant la seva idea de l'art com a mitjà de l'educació.

La casa de la platja, batejada com *Can Garlanda*, esdevingué un focus de cultura, l'Antoni a més de les classes de dibuix hi reunia amics, artistes

i literats, molt sovint s'hi feien àpats amanits amb converses de tota mena. D'aquesta època són els cinc opuscles, que edità com a recordatori titulats: *Romanso de Can Garlanda*, text amb versos de Miquel Llor i xilografies de Gelabert (1945) *Cinc Ranxets de Can Garlanda*, text i xilografies de Gelabert (1946), *Els titelles de Can Garlanda*, text i xilografies de Gelabert (1947), *Els peixos de mar de Can Garlanda*, textos d'Antoni Gelabert i xilografies, d'Antoni, Rosa Blanca, Jordi i Margarida, il·luminació Rosa (1948) *Oda a Can Garlanda*, text de J. Vives i Miret i xilografies de Gelabert (1953), l'estructura dels fullets és sempre la mateixa: un full plegat en dos, que fa de carpeta amb la portada al davant i una justificació al darrere, a dins uns fulls amb xilografies i versos. Però les activitats de Gelabert no es limitaren a l'ensenyament artístic sinó que actuà com un vertader dinamitzador cultural.

La seva vinculació amb el grup que s'anomenarà Xilofòrum no es limità a l'ensenyament de la tècnica de la xilografia sinó que va anar més enllà. Va escriure i il·lustrar el llibre *Històries de les Bruixes d'Altafulla* inspirat en les contalles de Joan Vives –publicat en primera edició per la Parròquia l'any 1971, i en edició facsímil pel Centre d'Estudis d'Altafulla l'any 1988. Una d'aquestes històries l'inspirà per escriure una obreta teatral que fou posada en escena pels components del Xilofòrum. Altres obretes teatrals per al Xilofòrum foren: *El lacrimatori de Semna* i *El pessebre de Josep*. En la representació, a més dels membres del Xilofòrum hi prenien part altres persones del poble.

Com a bon dinamitzador cultural cal afegir l'organització d'exposicions de xilografies, fent col·laborar els seus deixebles de Barcelona amb els d'Altafulla i Torredembarra, l'organització de trobades amb la col·laboració de l'Associació d'Exlibristes així com l'organització de festivals de la Nova Cançó.

A més de la passió pel mar, Gelabert era un enamorat de la muntanya i, com a soci del Centre Excursionista de Catalunya, feu les cobertes de diversos opuscles.

III EL XILOFÒRUM

En la migradesa cultural provocada per la Guerra Civil i el llarg període de la dictadura franquista, foren els ciutadans qui van mantenir el caliu, mitjançant petits grups, associacions, molt sovint clandestines o camuflades, sota el paraigua d'entitats reconegudes.

L'Altafulla dels anys quaranta del segle XX era un poble petit, no arribava als set-cents habitants i la cultura es reduïa a la permesa pel règim; la "oficial" als actes de la Festa Major programats per l'Ajuntament, els actes religiosos de la Parròquia i les activitats del Frente de Juventudes.

Però la gent no havia renunciat a una millora de la situació i els anys seixanta del segle XX es donaren tres circumstàncies ben concretes que van representar un desvetllar cultural. Els anys seixanta pren possessió del rectorat mossèn Francesc Castellà, els anys setanta s'inicien les primeres excavacions científiques dels Munts, mentre Baix a Mar s'hi estatja l'Antoni Gelabert, professor de l'Escola de sordmuts de l'Ajuntament de Barcelona que ensenya dibuix i xilografia als infants de l'entorn.

Uns quants homes del poble, entre els quals hi havia un bon grup de joves, començaren a col·laborar en els excavacions dels Munts, mentre col·laboraven en la neteja i dignificació dels baixos de la parròquia i de l'església. El fruit d'aquesta col·laboració fou l'obtenció d'uns espais abandonats i menystinguts: la sala parroquial, el Fòrum i la Cripta.

La colla dels joves es posaren en contacte amb l'Antoni Gelabert, que ja feia classes de dibuix i gravat als infants de la platja i començaren a treballar sota el seu guiatge. Però no en tenien prou i l'any 1977 redacten, junt amb altres persones, l'acta fundacional del **Centre d'Estudis d'Altafulla**. El **Centre d'Estudis d'Altafulla**, és el continuador del **Grup de Recerques d'Altafulla** depenent de la **Reial Societat Arqueològica Tarraconense**, que actuava a Altafulla com el seu representant i de la qual se separaren amb aquesta acció.

De primer antuvi es reunien a **Can Garlanda**, nom festiu que Gelabert havia donat a la casa de la platja, però ben aviat buscaren un lloc propi; s'establiren en uns baixos amb volta que pertanyien a Joan Vives i Milà i, finalment, al **Fòrum** de la parròquia.

Com a grup obert, dedicat a l'art de la xilografia, encara que sense legalitzar i sense estatuts, l'any 1968 oferiren al poble la seva primera *Nadala de la Parròquia*, que consisteix en un full doblegat pel mig, que fa de carpeta i conté les col·laboracions dels membres seguint el model dels opuscles que Gelabert publicava a Can Garlanda. Durant uns anys continuaren oferint la seva nadala; la de 1973 és la darrera dirigida per Gelabert i té la particularitat que enlloc de ser il·lustrada amb xilografies ho és amb linòleums. A partir de 1974 pren la direcció l'Albert Boronat.

Com a xilògrafs a més de les nades de la parròquia en feien de particulars així com altres tipus d'impresos, ex-libris, invitacions, participacions, recordatoris etc. El Xilofòrum participà en tres exposicions d'ex-libris, les dels anys 1967 i 1968 en col·laboració amb els deixebles de Gelabert i sota el patronatge de l'Associació d'Exlibristes de Barcelona. La tercera, junt amb els gravadors de **La Torre dels encenalls** de Torredembarra, tingué lloc al Real Círculo Artístico de Barcelona l'any 1970. Aquest mateix any de 1970, el dia 31 de maig feren una trobada de les dues associacions de gravadors del Tarragonès amb l'Associació d'Exlibristes de Barcelona.

Els membres del grup a més de les seves activitats com a gravadors col·laboren en l'organització i en les representacions d'obretes teatrals escrites per Gelabert així com en l'organització d'altres actes culturals.

Organitza: Centre d'Estudis d'Altafulla
 Col·labora: Ajuntament d'Altafulla
 Diputació de Tarragona
 Institut Ramon Muntaner

REPORTATGE FOTOGRÀFIC

Fotografies de Josep M. Recasens Sanromà

